

JUDR. JAROSLAVA TOMANCOVÁ a kol.

ZÁKLADY PRÁVA

(nejen) pro školy

10. TRESTNÍ PRÁVO

Kapitola *Trestní právo* reaguje na aktuální legislativní stav –
nový trestní zákoník, který nabyl účinnosti 1. 1. 2010.

10. TRESTNÍ PRÁVO

*Inde datae, ne firmior omnia posset.
Proto jsou zákony dány, aby silnější nemohl všechno.*

Ovidius

- 10.1 Pojem, struktura, funkce trestního práva
- 10.2 Prameny trestního práva
- 10.3 Protiprávní jednání
- 10.4 Okolnosti vylučující protiprávnost
- 10.5 Právní následky trestní odpovědnost
 - 10.5.1 Druhy trestů
- 10.6 Tresty a ochranná opatření ukládaná mladistvým
 - 10.6.1 Výchovná opatření
 - 10.6.2 Ochranná opatření
 - 10.6.3 Trestní opatření
- 10.6 Mladiství
 - 10.6.1 Výchovná opatření
 - 10.6.2 Trestní opatření
- 10.7 Zvláštní část trestního zákona
- 10.8 Trestní právo procesní
 - 10.8.1 Pojem a předmět trestního práva procesního
 - 10.8.2 Trestní řízení
 - 10.8.3 Základní zásady trestního řízení
 - 10.8.4 Subjekty trestního řízení
 - 10.8.5 Stadia trestního řízení
 - 10.8.6 Rozhodnutí v trestním řízení
 - 10.8.7 Opravné řízení
- 10.9 Řízení proti mladistvým

trestní zákon, trestní řád, trestní právo procesní, trestní právo hmotné, trestný čin – přečin, zločin, protiprávní jednání, pachatel, trestní odpovědnost, společenská škodlivost, skutková podstata, zavinění, úmysl, nedbalost, protiprávnost, krajní nouze, nutná obrana, zavinění, trest, odnětí svobody – nepodmíněné, podmíněné, zkušební doba, výjimečný trest, domácí vězení, obecně prospěšné práce, mladiství, provinění, výchovná opatření, ochranná opatření, trestní opatření, trestní řízení, orgány činné v trestním řízení, podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený, obhájce, zúčastněná osoba, orgán sociálně právní ochrany, rozsudek, trestní příkaz, usnesení, právní moc, opravné řízení, opravný prostředek, milost, amnestie, řízení proti mladistvým

*Klíčové
pojmy*

Trestní právo –

– odvětví veřejného práva!

10.1 Pojem, struktura, funkce trestního práva

Trestní právo je součástí právního řádu ČR, které řadíme do odvětví veřejného práva. Jeho účelem je chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení ČR, práva a oprávněné zájmy občanů (fyzických i právnických osob) před jednáními pro společnost nebezpečnými – trestnými činy, které jsou taxativně stanoveny v trestněprávních normách.

**ZAPAMATUJ
SI!**

Trestní právo určuje, která jednání společensky škodlivé jsou trestné činy, stanoví za ně tresty a ochranná opatření a podmínky jejich ukládání a výkonu.

STRUKTURA TRESTNÍHO PRÁVA	
HMOTNÉ (materiální)	PROCESNÍ (formální)
Trestní právo hmotné stanoví, co je trestným činem, a vymezuje tresty (ochranná opatření), které mohou být pachateli trestného činu uloženy	Trestní právo procesní upravuje trestní řízení tedy postup trestních orgánů v trestních věcech

*Prameny
trestního práva*

10.2 Prameny trestního práva

- **Trestní zákoník – trestní řád** - vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit
- **Mezinárodní smlouvy**, které byly ČR ratifikovány a vyhlášeny (Evropská úmluva)
- **Ústava ČR**
- **Listina základních práv a svobod** (zákaz trestu smrti, právo na soudní a jinou právní ochranu)
- **další zákony**, které s trestním právem souvisí (zákon o Probační a mediační službě, zákon o Veřejném ochránci práv, zákon o odpovědnosti mládeže...)

TRESTNÍ ZÁKONÍK	TRESTNÍ ŘÁD
<p>Dělí se na část obecnou a zvláštní.</p> <p>Obecná – upravuje základy trestní odpovědnosti, obecné znaky trestného činu (<i>společenská škodlivost činu, věk pachatele a jeho přičetnost, účastenství na trestném činu</i>), trestní sankce (tresty, ochranná opatření) a další ustanovení.</p> <p>Zvláštní – obsahuje znaky jednotlivých trestných činů. Trestné činy jsou rozděleny do 13 hlav (proti životu a zdraví, proti pořádku ve věcech veřejných...)</p>	<p>Upravuje postup orgánů činných v trestním řízení. Stanoví pravidla např. <i>pro zjišťování a vyšetřování trestných činů, o právech obviněného...</i></p>

10.3 Protiprávní jednání

Stupeň škodlivosti činu představuje hranici mezi těmito dvěma stupni protiprávního jednání:

- trestné činy
- přestupky

Trestní zákon nově zavádí pojem „společenská škodlivost“ místo pojmu „společenská nebezpečnost“.

Pojem „společenská škodlivost“ = čin, který porušil a poškodil zájmy společnosti chráněné trestním zákonem. Za trestný čin může být tedy považován jen čin, který je společensky škodlivý. Tato škodlivost je určována povahou a závažností trestného činu, způsobem provedení činu, jeho následky, okolnostmi za kterých byl spáchán ...

**ZAPAMATUJ
SI!**

PROTIPRÁVNÍ JEDNÁNÍ	
TRESTNÉ ČINY	PŘESTUPKY
<p>– přečiny – všechny nedbalostní trestné činy a úmyslné trestné činy, za které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody – horní hranice do 5 let.</p> <p>– zločiny – všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny. Zvlášť závažné – úmyslné trestné činy za které trestní zákon stanoví – horní hranice nejméně 10 let.</p> <p>– Trestné činy projednávají, řeší a trestají soudy na základě trestního zákona.</p> <p>Sankce – podmíněné a nepodmíněné odnětí svobody, peněžité trest.</p> <p>Příklad <i>Krádež zboží v obchodě ve výši 15 000 Kč.</i></p>	<p>Přestupek = protiprávní jednání nedosahující společenské škodlivosti trestného činu. Ve srovnání s trestným činem je stupeň škodlivosti nepatrný.</p> <p>Přestupky řeší a trestají obce, jiné orgány státní správy, policie, podniky a ostatní organizace na základě jiných právních norem než trestního zákona, zpravidla podle právní normy příslušného odvětví (správní právo – správní řád).</p> <p>Sankce – napomenutí, pokuta, zákaz činnosti.</p> <p>Příklad <i>Ukládání odpadků na prostranství mimo vymezené skládky. Nezaplacení stanovené částky za komunální odpad.</i></p>

Základní prvky trestní odpovědnosti

Trestní odpovědnost vzniká spácháním trestného činu.

Trestní odpovědnost = odpovědnost pachatele trestného činu za porušení právních norem trestního práva (spáchání trestného činu), jeho reakcí je sankce.

**ZAPAMATUJ
SI!**

Jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit.

Trestný čin = protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný, který vykazuje znaky charakterizující trestný čin a který je třeba posuzovat zároveň také jako čin společensky škodlivý.

Dvě stránky trestného činu:

- **materiální** – škodlivost pro společnost
- **formální** – je vyjádřena povinnými a nepovinnými znaky skutkové podstaty trestného činu, věkem pachatele (§ 25 TZ) a jeho přičetností (§ 26, 27 TZ).

Společenská škodlivost činu je určována zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen (způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou). Pokud je čin společensky škodlivý, ale nejsou naplněny znaky některé skutkové podstaty, **nejedná se o trestný čin.**

Znaky skutkové podstaty trestného činu:

- objekt
- objektivní stránka
- subjekt
- subjektivní stránka a protiprávnost

*Skutková podstata
trestného činu*

Konstatování viny trestným činem = naplnění jeho skutkové podstaty.

Kdy jde o vinu pachatele?

Musí jít o čin konkrétně protiprávní a společensky škodlivý, který odpovídá znakům určité skutkové podstaty. Každý znak se zkoumá zvlášť. Podmínkou je naplnění **všech** zákonných znaků. Pokud chybí jen jeden, nedošlo k naplnění formální stránky trestného činu a toto jednání pak nelze považovat za trestný čin.

ZNAKY SKUTKOVÉ PODSTATY TRESTNÉHO ČINU

OBJEKT

Určité společenské vztahy, hodnoty a zájmy chráněné trestním zákonem.

Příklad

Trestný čin: vražda, objekt: lidský život.

Trestný čin: krádež, objekt: vlastnictví někoho jiného.

OBJEKTIVNÍ STRÁNKA

Zahrnuje jednání pachatele, vzniklý následek a příčinná souvislost mezi tímto jednáním a následkem, dále místo, čas a způsob spáchání.

SUBJEKT

Pouze fyzická osoba. Pachatel = konkrétní osoba, která svým jednáním naplní všechny znaky skutkové podstaty konkrétního trestného činu. Dosáhla zákonem požadovaného věku a v době spáchání trestného činu byla příčetná.

Věk – trestní odpovědnost vzniká nejdříve v den, který následuje po dni 15. narozenin.

Osoba mladistvá = dovršila 15 let a nepřekročila 18. rok svého věku – odpovědnost částečná – neřeší trestní zákon, ale zákon speciální.

Příklad

Snížení trestní sazby odnětí svobody na polovinu – horní hranice nesmí převyšovat pět let, dolní jeden rok.

V trestním zákoně se setkáme s pojmem „věk blízký věku mladistvého“. Spáchání trestného činu v takovém věku je jednou z polehčujících okolností, ke kterým se přihlíží při výměře trestu. Zákon to neřeší, ponechává to na úvaze soudu.

Příčetnost = způsobilost být po stránce duševních schopností pachatelem trestného činu.

**SUBJEKTIVNÍ
STRÁNKA**

Patří sem **zavinění, motiv, záměr** pachatele nebo jeho **cíl**.

Dvě formy zavinění:

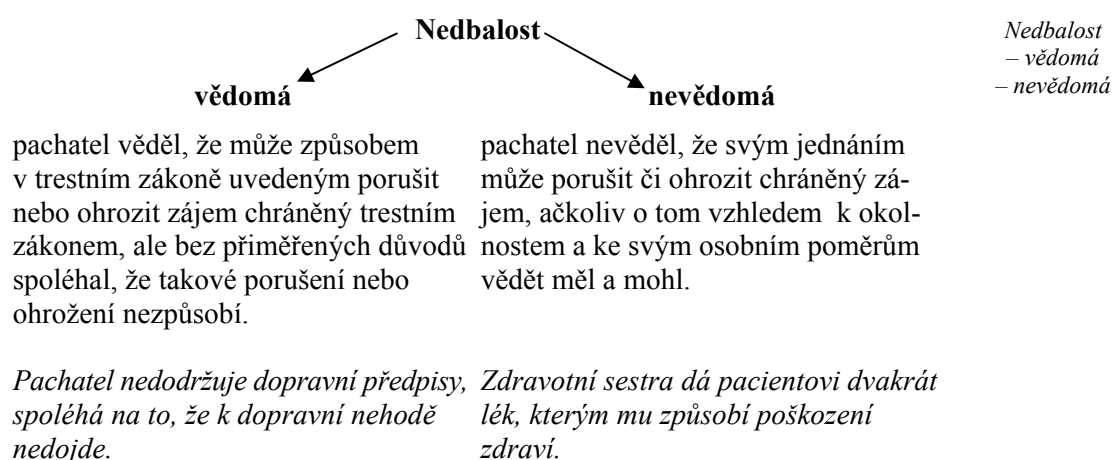
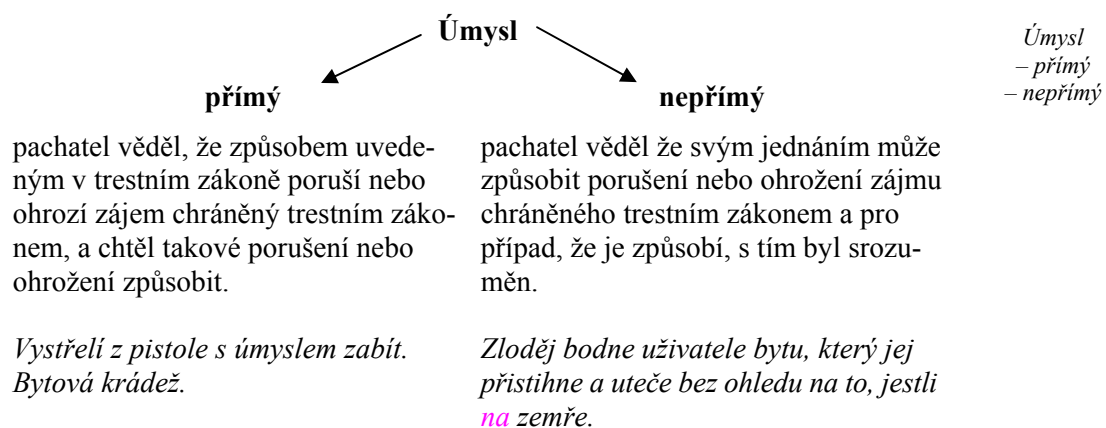
- zavinění úmyslné
- zavinění nedbalostní

Zavinění

Zavinění = vnitřní, psychický vztah pachatele k poruše – k ohrožení objektu trestného činu vyvolaný pachatelovým jednáním uvedeným v trestním zákoně.

Dvě formy zavinění:

- úmysl – přímý, nepřímý
- nedbalost – vědomá, nevědomá

Přímý úmysl = vyšší stupeň zavinění než u nepřímého úmyslu. Znamená tedy i vyšší míru trestnosti než nepřímý úmysl.

**ZAPAMATUJ
SI!**

Motiv – pohnutka = vnitřní podnět, který vedl pachatele k vlastnímu rozhodnutí spáchat konkrétní trestný čin. Pohnutka nemusí být v zákoně výslovně vyjádřena, ale dá se vyvodit. Při rozhodování o vině a trestu je důležitá (např. spáchání trestného činu ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky je přitěžující okolností).

Motiv

Záměr = tendence, činnost pachatele k dosažení určitého cíle, který si stanovil.

Záměr

Cíl = vše, co chtěl pachatel svým jednáním vyvolat, čeho chtěl dosáhnout a co je právně podstatné.

Cíl

Trestní zákon připouští však trestní postih i v případě, že chybí následek. Jedná se o **přípravu** k trestnému činu a **pokus** o trestný čin.

Příprava

Příprava trestného činu je v trestním zákoně vymezená jako „jednání, které záleží v úmyslném vytváření podmínek pro spáchání zvláště závažného zločinu, zejména v jeho organizování, opatřování prostředků ...“ (§ 20 odst. 1).

Příklad

Pachatelé si naplánují ozbrojené přepadení poštovního vozu, opatří si střelné zbraně, rozdělí úkoly a stanoví čas, místo a způsob přepadení. – Příprava trestného činu loupeže – jde o zvláště závažný trestný čin.

Pokus

Pokus = jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu, kterého se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, ale k jeho dokonání nedošlo.

Příklad

Pachatel přepadl ženu s úmyslem ji znásilnit. Podaří se jí ubránit, takže ke znásilnění nedojde.

Kontrolní otázky

1. Jaká je struktura trestního práva?
2. Co je to trestný čin a jak je trestní zákon rozlišuje?
3. Jaké znáte formální znaky skutkové podstaty trestného činu?
4. Co je to společenská škodlivost?
5. Jak definuje zákon úmysl přímý a nepřímý?
6. Jak zákon rozděluje a definuje nedbalost?

10.4 Okolnosti vylučující protiprávnost

Jsou to okolnosti, které způsobují, že čin, který by jinak byl trestným činem, přesto, že se trestnému činu podobá, není tak společensky závažný, aby trestným činem byl.

Okolnosti
vylučující
protiprávnost

Trestní zákon uvádí jako případ okolností vylučujících protiprávnost. Tyto případy mají společné to, že jim chybí protiprávnost činu:

- nutnou obranu
- krajní nouzi
- oprávněné použití zbraně
- svolení poškozeného
- přípustné riziko

– nutná
obrana

- **nutná obrana**
takové jednání, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájmy chráněné trestním zákonem – nejčastěji proti životu a zdraví, útok proti majetku.

Kdy se jedná o nutnou obranu?

- útok musí hrozit přímo – hrozba musí být opravdová a bezprostřední
- musí jít o jednání proti útoku, který už začal a ještě neskončil
- obrana musí být přiměřená

Příklad

Napadený použije nůž proti útočnickovi, který s nožem na něj útočí.

Pokud útočník ustal a napadený na něj s nožem zaútočí – není nutnou obranou.

Čin spáchaný v nutné obraně není trestným činem a nemůže být postižen trestem ani jinou sankcí.

**ZAPAMATUJ
SI!**

- **krajní nouze**
čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněného tímto zákonem, **není trestným činem.**

– krajní
nouze

Jednání v krajní nouzi je zaměřeno vždy proti jiné osobě, proti zájmům třetích osob, které stav krajní nouze nevyvolaly a ani na něm nenesly žádnou vinu.

Jestliže bylo možné toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak nebo způsobený následek je stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil – **nejde o krajní nouzi.**

Příklad

Na parkovišti v horkém dni sedí v zamčeném autě dítě, které horkem trpí. Rodič se delší dobu nevrací – rozbití skla za účelem poskytnutí pomoci = jednání v krajní nouzi.

- **oprávněné použití zbraně**
trestný čin nespáchá ten, kdo použije zbraň v mezích příslušných zákonů předpisů. Trestní zákon – použití zbraně je vázáno na konkrétní a přesné podmínky.

– oprávněné
použití zbraně

Oprávněnými osobami k použití zbraně – *vojáci, policisté* – **musí** postupovat v souladu s příslušnými předpisy – povinnost šetřit život osoby proti které zákrok směřuje.

- **svolení poškozeného**
je bráno jako okolnost vylučující protiprávnost, nejedná se většinou o jednání společensky prospěšné.
- **přípustné riziko**
určitý čin je pro společnost velmi užitečný, jsou s ním ale spojena určitá rizika, které je možné ospravedlnit výhodou – budoucností pro společnost.

– svolení
poškozeného

– přípustné
riziko

Příklad

Zavádění nové techniky, zkoušení nových výrobků, lékařské experimenty

10.5 Právní následky trestní odpovědnosti

Základem trestní odpovědnosti je spáchání trestného činu. Pouze v případě spáchání trestného činu může být podezřelý obviněn a obviněný obžalován z trestného činu a postaven před soud.

Trestní právo určuje, které ze společensky škodlivých činů jsou trestné a stanoví **tresty** za jejich spáchání

Následek trestní odpovědnosti = to, co podle zákona následuje v případě spáchání trestného činu – trestní sankce.

*Trestní
sankce*

Trestní sankce lze ukládat pachateli trestného činu jen na základě trestního zákona. Musí být přiměřené spáchanému trestnému činu (ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobním, rodinným a majetkovým poměrům pachatele).

Trestními sankcemi jsou:

– *tresty*

- **tresty** – jsou ukládány pachateli trestného činu soudy na základě trestního zákona

**ZAPAMATUJ
SI!**

Trest = právní následek trestného činu. Trest za spáchaný trestný čin je trestem soudním, může být uložen jen soudem, jen na základě trestního zákona a jen pokud soud uzná vinu pachatele.

– *ochranná
opatření*

- **ochranná opatření** – ukládá trestní soud pachateli trestného činu nebo činu jinak trestnému (tj. nepřičetnému) – směřují k ochraně společnosti. Je to trestní sankce, která má především ochrannou funkci – léčebnou, terapeutickou a výchovnou

Druhy ochranných opatření:

- **ochranné léčení** (*pachatel spáchal trestný čin pod vlivem návykové látky, ve stavu vyvolaném duševní poruchou ...*)
- **zabezpečovací detence** (*novým v oblasti ochranných opatření – pod vlivem návykové látky spáchá zvlášť závažný zločin ...*)
- **zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty** (*ochranné opatření majetkové povahy – věc je přímým nebo nepřímým výnosem trestného činu ...*)
- **ochranná výchova**

**ZAPAMATUJ
SI!**

Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchaní trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život a tím působil výchovně i na ostatní členy společnosti. Výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost.

10.5.1 Druhy trestů

Jednou ze základních zásad trestního řízení je, že obžalovanému lze uložit jen tresty taxativně (taxativní = úplný, vyčerpávající) uvedené v trestním zákoně. Výčet trestů v něm uvedených nelze rozšiřovat.

*Druhy
trestů*

Ústavní zásada zakotvená v Listině základních práv a svobod čl. 39 a § 52 trestního zákona „... jen zákon může stanovit jaké jednání je trestným činem a jaký trest, případně i jiné újmy na právech nebo majetku je možno za jeho spáchání uložit“.

Podle § 52 trestního zákona může soud uložit pouze tyto tresty:

- **odnětí svobody**

Nejpřísnější druh trestu, který je spojen se ztrátou osobní svobody a výkonem trestu ve věznici. Je trestem univerzálním, je možné jej uložit za každý trestný čin uvedený v trestním zákoně.

*– odnětí
svobody*

Trestem odnětí svobody se rozumí:

- a) **nepodmíněný trest odnětí svobody**

Ukládá se nejvýše na dvacet let, jestliže nejde o mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody, ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108) nebo o výjimečný trest (§ 55 odst. 1 trestního zákoníku).

*– nepodmíněný
trest*

Nepodmíněný trest odnětí svobody se vykonává diferencovaně ve čtyřech základních typech věznic:

- s dohledem
- s dozorem
- s ostrahou
- se zvýšenou ostrahou

O zařazení do jednotlivých typů věznic rozhoduje **soud**.

- b) **podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody**

*– podmíněné
odsouzení*

- c) **podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem**

Zákon umožňuje **podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody** a **podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody s dohledem**. Jde o pohrůžku trestem odnětí svobody, ten byl sice uložen, ale jeho výkon byl odložen za současného stanovení zkušební doby.

*Podmínky
odložení
výkonu
trestu*

Soud může **odložit** výkon trestu odnětí svobody za těchto zákonných podmínek:

- uložený trest nepřevyšuje tři léta
- vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí ve kterém žije a pracuje a působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu

Zkušební doba Při podmíněném odsouzení stanoví soud pachateli **zkušební dobu** (1 roku až 5 let). Může mu uložit přiměřená omezení (zdržovat se v určeném čase ve svém obydlí) a přiměřené povinnosti (práce ve prospěch obecně prospěšných institucí) směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu také uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil. Může zároveň vyslovit nad pachatelem dohled.

Dohled **Dohled** = pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby, spolupráce při vytváření probačního plánu dohledu ve zkušební lhůtě a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona.

Příklad

*Podrobit se protialkoholnímu léčení.
Zakázat návštěvy nevhodného prostředí.
Zákaz styku s určitými osobami.*

**ZAPAMATUJ
SI!**

Zkušební doba = časový úsek, v rámci kterého má pachatel možnost svým jednáním osvědčit, že není třeba na něho působit přímým výkonem tohoto trestu.

Jestliže podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil a hledí se na něj, jako by **nebyl odsouzen**. Jinak rozhodne, že se trest odnětí svobody vykoná.

Výjimečný trest

Výjimečný trest je zvláštní typ trestu odnětí svobody, tvoří jej trest odnětí svobody nad 20–30 let (závažnost zvláště závažného zločinu je velmi vysoká nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena) a trest odnětí svobody na doživotí. Uložení výjimečného trestu, tzn. trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let nebo trestu odnětí svobody na doživotí, je možné jen za zvláště závažné zločiny, tedy za úmyslné trestné činy, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let, pokud to u nich trestní zákon dovoluje.

**ZAPAMATUJ
SI!**

Oba druhy výjimečného trestu, jsou zvláštní typy trestu odnětí svobody, a proto nejsou obsaženy v taxativním výčtu trestů v § 52 odst. 2 trestního zákoníku, ale jsou uvedeny samostatně v § 52 odst. 3.

Podmíněné propuštění – za zločin

Podmíněné propuštění odsouzeného za zločin (odlišit od podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody) = propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, které je možné po výkonu poloviny uloženého, nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody. Soud může odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, jestliže odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení

a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život, nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného.

Podmíněné propuštění odsouzeného za přečin z výkonu trestu odnětí svobody na svobodu je možné i předtím, než vykonal polovinu uloženého, nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody, pouze však v případě, pokud soud dospěje k závěru, že odsouzený prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba.

– za přečin

Při podmíněném propuštění stanoví soud zkušební dobu na jeden rok až sedm let, zároveň může vyslovit nad pachatelem dohled.

- **domácí vězení**

– domácí
vězení

Jde o nový druh trestu, který je motivován zejména ekonomickými hledisky (úspora prostředků vynakládaných na výkon trestu odnětí svobody) a zachováním rodinných a pracovních vazeb při jeho výkonu.

Trest domácího vězení lze uložit osobám odsuzovaným pro přečin (pro kterýkoliv nedbalostní trestný čin a úmyslné trestné činy), na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Je od 1. 1. 2010 alternativou především k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Soudy je mohou ukládat těm pachatelům u kterých lze s přihlédnutím k povaze a závažnosti činu, osobě pachatele i možností jeho resocializace považuje podstatně menší intenzita zásahu v podobě domácího vězení.

Tento trest spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se ve stanovené době na určené adrese (ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den, v ostatních dnech v době od 20,00 hodin do 0,5,00 hodin, nebrání-li v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení – onemocnění).

Výměra trestu = až 2 roky, pachatel musí dát předem písemný slib, že se bude ve stanovené době zdržovat v obydlí na určené adrese.

Trest domácího vězení **nelze** uložit osobám odsuzovaným pro zločin, tzn. za trestný čin, za který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby od pěti let výše.

- **obecně prospěšná práce**

– obecně
prospěšná
práce

Tento trest lze uložit pouze za přečiny, tzn. za všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

Jako samostatný trest může být uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele není uložení jiného trestu třeba.

Odsouzenému je uložena povinnost provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům – *údržba veřejných prostranství, úklid, práce*

ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí – kultura, školství charita ... – nesmí sloužit k výdělečným účelům. Trest musí vykonat ve volném čase a bez nároku na odměnu.

Soud může uložit tento trest ve výměře od 50 do 300 hodin.

– propadnutí
majetku

- **propadnutí majetku**

Patří k trestům majetkovým, postihuje zpravidla veškerý majetek pachatele. Nevztahuje se na prostředky a věci, které jsou nezbytné k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o které je odsouzený povinen pečovat.

Soud může vzhledem k okolnostem spáchaného trestného činu a poměrům pachatele uložit trest propadnutí majetku, odsuzuje-li pachatele k výjimečnému trestu anebo odsuzuje-li jej za zvlášť závažný zločin, jímž pachatel pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Propadlý majetek připadá státu.

– peněžitý
trest

- **peněžitý trest**

Majetkový trest, který lze uložit pokud pachatel získal úmyslným trestným činem pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch.

Trestní zákon zavádí systém tzv. denních pokut – umožňuje různé kombinace ukládání peněžitého trestu co do délky výkonu trestu a výše placení (soud stanoví tzv. denní sazbu v rozmezí 100,- Kč až 50 tis. Kč a to podle možností – majetku a příjmů pachatele).

Peněžitý trest soud neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný. Zaplacené částky peněžitého trestu připadají státu.

– propadnutí
věci

- **propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty**

Tento trest může soud uložit jen jde-li o věc nebo jinou majetkovou hodnotu náležející pachateli a jen v případech taxativně uvedených v trestním zákoně (odnětí vlastnického práva pachatele k věci nebo jiné majetkové hodnotě).

Věc, která má propadnout, musí být přímo ve výroku rozsudku přesně označena, aby při výkonu rozhodnutí nemohla být zaměněna s jinou věcí.

– zákaz
činnosti

- **zákaz činnosti**

Odsouzenému se po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje výkon určitého zaměstnání, povolání, funkce nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení nebo její výkon upravuje zvláštní předpis (činnosti tzv. svobodných povolání architektů, advokátů ..., funkce člena představenstva nebo člena dozorčí rady, živnostenské podnikání, řízení motorového vozidla ...)

Soud může tento trest uložit na jeden rok až deset let, dopustil-li se pachatel trestného činu v souvislosti s touto činností.

– zákaz
pobytu

- **zákaz pobytu**

Cílem tohoto trestu je zabránit pachateli pobyt v místech, která jsou určitým způsobem spojena s trestnou činností a který by způsoboval páčání stejné

nebo obdobné trestné činnosti. Odsouzený se nesmí po dobu výkonu trestu zdržovat na určitém místě, v určitém obvodu... Trest zákazu pobytu se nesmí vztahovat na místo, ve kterém má pachatel trvalý pobyt. Výměra tohoto trestu je jeden rok až 10 let.

- **zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce**

Jde o trest nový a soud jej může uložit pachateli kteréhokoliv úmyslného trestného činu (přechinu, nebo zločinu), který byl spáchán „v souvislosti s návštěvou takové akce“, tzn. nejen na místě jejího konání (např. na fotbalovém stadionu, při vystoupení hudební skupiny), nýbrž také v průběhu cesty na tuto akci, ve vlaku, na trase z nádraží na stadion nebo do kulturního domu. Tento zákaz může soud uložit až na 10 let.

– zákaz
vstupu

- **ztráta čestných titulů nebo vyznamenání**

Odsouzený ztrácí vyznamenání, čestná uznání, vědecké a umělecké hodnosti. Je trestem vedlejším, nemůže být uložen samostatně, ale jen vedle trestu odnětí svobody (*odsuzuje-li pachatele za úmyslný trestný čin, pokud je tento čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky, nepodmíněný trest odnětí svobody nejméně na dvě léta*).

– ztráta
čestných
titulů
a vyznamenání

Tituly udělované na základě zákona o vysokých školách (Mgr., Ing., MUDr.) nejsou tituly čestnými, ale tituly akademickými, na ně se trest ztráty čestných titulů a vyznamenání nemůže vztahovat.

- **ztráta vojenské hodnosti**

Hodnost v ozbrojených silách se odsouzenému snižuje na hodnost vojína. Soud může tento trest uložit, odsuzuje-li pachatele za úmyslný trestný čin, pokud je tento čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky, nepodmíněný trest odnětí svobody nejméně na dvě léta.

Soud může uložit tento trest také vedle jiného trestu, jestliže to vzhledem k povaze spáchaného trestného činu vyžaduje kázeň a pořádek v ozbrojených silách.

– ztráta
vojenské
hodnosti

- **vyhoštění**

Trest vyhoštění z území České republiky může soud uložit pachateli, který není občanem České republiky, a to jako trest samostatný nebo i vedle jiného trestu, vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, nebo jiný obecný zájem. Jako samostatný trest může být tento trest uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům je třeba uložení jiného trestu (§ 80 odst. 1 trestního zákoníku).

– vyhoštění

S přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, možností nápravy a poměrům pachatele a ke stupni ohrožení bezpečnosti lidí, majetku nebo jiného obecného zájmu, může soud uložit trest vyhoštění ve výměře od jednoho roku do deseti let, nebo na dobu neurčitou (§ 80 odst. 2 trestního zákoníku).

Kontrolní otázky

1. Které okolnosti vylučující trestnost uvádí trestní zákon?
2. Trest je právní následek trestného činu, za který může soud uložit doplňte!
3. Kdy uloží soud pachateli ochranné opatření a jaké druhy opatření znáte?
4. Jmenujte a popište jednotlivé druhy trestů, které může soud podle trestního zákona uložit.
5. Co je to zkušební doba, kdy, na jak dlouho ji soud pachateli uloží?
6. Jakým typem trestu je výjimečný trest, kdy a v jaké výši může být ukládán?
7. Jaký je rozdíl mezi podmíněným propuštěním odsouzeného za zločin – přečin a podmíněným odsouzením k trestu odnětí svobody?
8. Novým druhem trestu je domácí vězení. Vysvětlete podmínky, rozsah, formu, délku tohoto trestu!

10.6 Tresty a ochranná opatření ukládaná mladistvým

Zákon
č. 218/2003Sb.

Pro osoby mladší osmnácti let, které se dopustily trestného činu, platí **zvláštní režim**. Ten je upraven v **zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy** a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.

Dvě věkové
skupiny
mládeže

Zákon se vztahuje na dvě věkové skupiny mládeže:

- **na děti mladší 15 let**

Dítě, které v době spáchání činu jinak trestného nedovršilo 15. rok svého věku – **není podle tohoto zákona trestně odpovědné.**

Dítě mladší než 15 let se dopustí činu jinak trestného – soud pro mládež učiní opatření potřebná k jeho nápravě – *dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, ochranná výchova.*

- **na mladistvé**

Osoba, která v době spáchání provinění dovršila 15. rok a nepřekročila 18. rok svého věku – je trestně odpovědná podle tohoto zákona, bude se proti ní konat soudní řízení.

Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění.**ZAPAMATUJ
SI!**

Trestní odpovědnost mladistvého pachatele je podmíněna:

- dosažením zákonem stanoveného věku a jeho přičetností
- dosažením potřebného stupně rozumové a mravní vyspělosti

Pojem rozumová a mravní vyspělost je v zákoně uváděna jako zvláštní druh přičetnosti pachatele. Tato vyspělost však může být ve věku patnácti let velmi rozdílná.

Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.**ZAPAMATUJ
SI!**

Shledá-li soud mladistvého vinným, neukládá mu trest, ale tzv. **opatření**. Účelem opatření je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před páchaním provinění mladistvými.

Opatření

Mladistvému lze uložit jen tato opatření:

- výchovná opatření
- ochranná opatření
- trestní opatření

10.6.1 Výchovná opatření

Usměrňují způsob života mladistvého, a tím podporují a zajišťují jeho výchovu. Mladistvému lze uložit pouze tato výchovná opatření:

*Druhy
výchovných
opatření*

- dohled probačního úředníka
- zařazení do některého z výchovných programů
- výchovné povinnosti
- výchovná omezení
- napomenutí s výstrahou

Dohled probačního úředníka*Dohled
probačního
úředníka*

Pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj.

Příklad

Kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem – sledování a kontrola chování mladistvého, odborné vedení a pomoc s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.

*Výchovný
program*

Výchovný program

Program sociálního výcviku, psychologického poradenství, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, s různým režimem omezení v běžném způsobu života. Jeho smyslem je působit na mladistvého, aby se vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, podporovat vytvoření jeho vhodného sociálního zázemí a přispět k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným.

*Výchovné
povinnosti*

Výchovné povinnosti

Výchovné povinnosti = povinnosti směřující k zajištění řádného života.

Příklad

Povinnost bydlet s rodiči, nahradit způsobenou škodu, podrobit se léčení závislosti ...

*Výchovné
omezení*

Výchovná omezení

Zákaz návštěv určité akce, zařízení nebo jiné nevhodné prostředí, zákaz styku s konkrétními osobami, nezdržovat se na určitém místě, neúčastnit se hazardních her, sázek a hraní na výherních automatech, neměnil místo svého pobytu ...

*Napomenutí
s výstrahou*

Napomenutí s výstrahou

Soudce nebo v přípravném řízení státní zástupce mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní na konkrétní důsledky, které mu hrozí podle tohoto zákona, pokud by se v budoucnu dopouštěl další trestné činnosti

**ZAPAMATUJ
SI!**

Výchovná opatření usměrňují způsob života mladistvého a tím podporují a zajišťují jeho výchovu.

*Druhy
ochranných
opatření*

10.6.2 Ochranná opatření

Ochrannými opatřeními jsou:

- ochranné léčení
- ochranná výchova
- zabránění věci či jiné majetkové hodnoty

OCHRANNÁ OPATŘENÍ

OCHRANNÉ LÉČENÍ

Ukládá se tomu, kdo v době spáchání trestného činu byl ve stavu zmenšené přičetnosti, ten, kdo se oddává zneužívání návykové látky a trestný čin spáchala pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním.

Příklad

Trestný čin spáchaný pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním.

OCHRANNÁ VÝCHOVA

Je určena mladistvým. Ukládá se v případě, kdy selhaly výchovné prostředky – o výchovu mladistvého není náležitě postaráno, dosavadní výchova byla zanedbána nebo to vyžaduje prostředí, ve kterém mladistvý žije.

Ochranná výchova je institutem uplatňovaným při souzení mladistvého pachatele – osoba mladší 15 let, před ukončením 18 roku svého věku.

ZABRÁNÍ VĚCÍ

Věci, které jsou v určitém vztahu k trestnému činu. Vlastnictví zabrané věci přechází na stát.

Příklad

Zabrání střelných zbraní, pornografického materiálu...

Ochranné léčení

Nejčastěji se ukládá léčení protialkoholní, psychiatrické, se sexuologickým zaměřením – mělo by trvat, dokud není splněn jeho účel.

*Ochranné
léčení*

Ochranná výchova

Ukládá se tehdy, kdy není o výchovu mladistvého dostatečně postaráno, dosavadní výchova byla zanedbána nebo prostředí, ve kterém mladistvý žije neskýtá záruku řádné výchovy. Vykonává se ve zvláštních ústavech pro mladistvé a měla by trvat, pokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do 18 let. vyžaduje-li to jeho zájem – soud může prodloužit do 19 let.

*Ochranná
výchova*

*Zabrání
věci*

Zabrání věci či jiné majetkové hodnoty

Týká se těch věcí, které jsou v určitém vztahu k trestnému činu, dále věci ohrožující bezpečnost lidí, majetku a věci podobného obecného zájmu (*ochrana veřejné mravnosti – pornografický materiál Vlastnictví zabrané věci přechází na stát*).

10.6.3 Trestní opatření

Trestní opatření musí vzhledem k okolnostem případu a osobě i poměrům mladistvého napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro jeho další vývoj.

*Druhy
trestných
opatření*

Za spáchané provinění může soud pro mládež mladistvému uložit podle zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy ... pouze tato trestní opatření:

- obecně prospěšné práce
- peněžitá opatření
- peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu
- propadnutí věci
- zákaz činnosti
- vyhoštění
- domácí vězen
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení)
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem
- odnětí svobody nepodmíněně

*Obecně
prospěšné
práce*

Obecně prospěšné práce

K možnosti uložení tohoto opatření se vyžaduje stanovisko mladistvého. Horní hranice sazby nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoně **50–200 hodin**.

*Peněžitá
opatření*

Peněžitá opatření

Mladistvému může být uloženo toto opatření ve výši 1 000 Kč – 500 000 Kč, je-li výdělečně činný nebo to umožňují jeho majetkové poměry.

Výši je možné stanovit také formou denní sazby s přihlédnutím k jeho dennímu výdělku.

*–s podmíněným
odkladem
výkonu*

Peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu

Jde o pohrůžku tímto opatřením. Mladistvému se stanoví zkušební doba s tím, že pokud nepovede řádný život bude muset peněžitá opatření zaplatit.

Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

Je možné uložit jedná-li se o věc, která byla ke spáchání provinění použita (k tomu určena), nebo o věc proviněním získanou.

*Propadnutí
věci*

Zákaz činnosti

Soud může tento zákaz uložit pokud to není na překážku přípravě na jeho povolání. Horní hranice sazby nesmí být delší než 5 let.

*Zákaz
činnosti*

Vyhoštění

Lze uložit jen cizincům, kteří v ČR nemají rodinu a nemají zde ani azyl. Soud přihlédne k rodinným a osobním poměrům mladistvého a dbá, aby nebyl vydán nebezpečí zpustnutí.

Vyhoštění

Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem

Jde o pohružku odnětí svobody s tím, že pokud nepovede řádný život, bude muset vykonat odnětí svobody v příslušné věznici pro mladistvé. Podmíněné odsouzení je u mladistvých přípustné u širšího okruhu trestných činů než u plně trestně odpovědných pachatelů, a to vždy, pokud má soud po provedeném dokazování důvodně za to, že účelu bude dosaženo i bez výkonu uloženého trestu odnětí svobody.

*Podmíněně
odložené
odnětí
svobody*

U mladistvého stanoví soud pro mládež **zkušební dobu** od jednoho roku do tří let.

Zkušební doba – jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit (samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností), podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou) .

*ZAPAMATUJ
SI!*

Odnětí svobody nepodmíněné

Toto opatření je posledním prostředkem postihu mladistvého, které lze uložit, pokud žádná opatření nevedla k dosažení účelu zákona – k jeho nápravě. Trestní sazba se snižuje (oproti dospělým) na polovinu, dolní hranice nesmí přesáhnout jeden rok a horní hranice 5 let odnětí svobody. V případě kdy by dospělému pachateli mohl být uložen výjimečný trest, může být opatření odnětí svobody uloženo mladistvému až 10 let.

*Nepodmíněné
odnětí
svobody*

Opatření – výchovná, ochranná a trestní uložená podle trestního zákona musí přihlížet k osobnosti toho, komu je ukládáno, k jeho věku a rozumové a mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu i osobním, rodinným a sociálním poměrům. Musí být přiměřené povaze a stupni nebezpečnosti spáchaného činu.

*ZAPAMATUJ
SI!*

Kontrolní otázky

1. Koho trestní zákon označuje za mladistvého?
2. Co upravuje zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a na koho se vztahuje?
3. Co je to provinění a co mu soud shledá-li mladistvého vinným, mu uloží?
4. Jaká výchovná opatření může soud mladistvému uložit?
5. Jmenujte a popište ochranná opatření!
6. Jaká trestní opatření za spáchané provinění může soud mladistvému uložit?

10.7 Zvláštní část trestního zákona

Ustanovení zvláštní části trestního zákona konkretizují obecný pojem trestného činu, vymezují jednotlivé skutkové podstaty a stanoví příslušné sankce za jejich spáchání. Jednotlivé trestné činy jsou popsány svými typickými znaky, kterými se navzájem odlišují.

Rozdělení
zvláštní
částí

Zvláštní část trestního zákona je rozčleněna na 13 hlav:

I. Trestné činy proti životu a zdraví

Ochrana života a zdraví patří k základním hodnotám chráněným trestním právem. Trestní právo poskytuje ochranu proti úmyslným útokům proti životu a zdraví i proti nedbalostnímu jednání ohrožujícímu nebo porušujícímu život nebo zdraví.

Ochrana života – Listina v čl. 6: „každý má právo na život, a proto nikdo nesmí být zbaven života. Lidský plod je chráněn již před narozením“.

Trestné činy proti životu: *trestný čin vraždy*, (euthanasie – milosrdná smrt – usmrcení na žádost není v našem právním řádu zakotvena), *trestný čin zabití*, *trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou*, *trestný čin usmrcení z nedbalosti*, *účast na sebevraždě*....

Trestné činy proti zdraví – dvojí stupeň: *ubližení na zdraví a těžká újma na zdraví*.

Trestné činy ohrožující život nebo zdraví: *trestný čin mučení nebo jiné nelidské zacházení*, *trestný čin neposkytnutí pomoci*, *neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku* (neposkytnutí pomoci bylo původně zařazeno mezi trestné činy hrubě narušující občanské soužití), *trestný čin šíření nakažlivé lidské nemoci*, *ohrožení pohlavní nemocí*, *trestný čin rvačky*...

Trestné činy proti těhotným ženám: nedovolené přerušení těhotenství bez souhlasu těhotné ženy, nedovolené přerušení těhotenství se souhlasem těhotné ženy, pomoc těhotné ženě k umělému přerušení těhotenství, svádění těhotné ženy k umělému přerušení těhotenství...

Trestné činy související s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi, lidským embryem a lidským genomem

II. Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství

Trestněprávní ochranu nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí je zaručené v čl. 7 – čl. 20 Listiny.

Tato hlava obsahuje trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství. Trestné činy obchodování s lidmi a zbavení osobní svobody – zařazením těchto trestních činů plní ČR své mezinárodní závazky České republiky.

Trestné činy proti svobodě: obchodování s lidmi, svěřením dítěte do moci jiného (závazek vyplývající pro ČR z úmluvy o právech dítěte), zbavení osobní svobody, omezování osobní svobody, zavlečení, loupež, brání rukojmí (Mezinárodní úmluva proti brání rukojmí), vydírání, trestný čin omezování svobody vyznání, útisku, porušování domovní svobody, porušování svobody sdružování a shromažďování...

Trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství: neoprávněného nakládání s osobními údaji, poškození cizích práv, porušení tajemství dopravovaných zpráv, porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí, trestný čin pomluva (chrání čest a důstojnost občana proti šíření nepravdivých údajů – ochrana jen jednotlivci)...

III. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti

V této hlavě jsou upraveny všechny sexuální trestné činy (s důrazem na ochranu zejména žen a dětí), dále trestné činy proti lidské důstojnosti (v oblasti pohlavní).

Trestné činy: znásilnění, sexuálního nátlaku, pohlavního zneužití, soulož mezi příbuznými, kuplířství, prostituce ohrožující mravní vývoj dětí, šíření pornografie, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, zneužití dítěte k výrobě pornografie...

IV. Trestné činy proti rodině a dětem

Ochrana rodiny a dětí je upravena zejména v zákoně o rodině a zakotvuje ji i Listina základních práv a svobod a další mezinárodní dokumenty a úmluvy. Na zvlášť závažné porušení rodinných vztahů (nedostačující normy rodinného práva), reaguje trestní zákon.

Trestné činy: *dvojího manželství, opuštění dítěte nebo svěřené osoby, zanedbání povinné výživy, týrání svěřené osoby, únosu dítěte a osoby stížená duševní poruchou, ohrožování výchovy dítěte, svádění k pohlavnímu styku, podávání alkoholu dítěti....*

V. Trestné činy proti majetku

Ochrana majetku je součástí ochrany osobnosti. Právo vlastnit patří mezi základní lidská práva, proto trestní zákon poskytuje ochranu majetku bez ohledu na druh a formu vlastnictví. Mimo vlastnictví jsou touto hlavou chráněna i jiná majetková práva a nerušené držení a užívání věci.

Trestné činy: *krádeže, zpronevěry, neoprávněného užívání cizí věci, neoprávněný zásah do práva domu, bytu nebo nebytového prostoru, podvodu, pojistného podvodu, úvěrového podvodu, provozování nepoctivých her a sázek, legalizace výnosů z trestné činnosti, lichvy, zatajení věci, porušení povinnosti při správě cizího majetku, poškození věřitele, poškození cizí věci, zneužívání vlastnictví, neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací...*

VI. Trestné činy hospodářské

Jde o trestné činy, které jsou směřovány zejména proti hospodářské soustavě, hospodářské kázi, ochraně měny ... Objektem je společenský zájem na ochraně hospodářské soustavy založené na principech tržní ekonomiky, tržně ekonomických vztahů a rovnosti všech forem a druhů vlastnictví.

Trestné činy proti měně a platebním prostředkům: *padělání a pozměňování peněz, neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku, udávání padělaných a pozměněných peněz, neoprávněná výroba peněz, ohrožování oběhu tuzemských peněz....*

Trestné činy daňové, poplatkové a devizové: *krácení daně, poplatku a podobné povinné platby, neodvedení daně, pojistného na sociálním zabezpečení a podobné povinné platby, padělání a pozměňování známek ...*

Trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky: *porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže, neoprávněné podnikání, neoprávněné provozování loterie a podobné sázkové hry, poškození spotřebitele, porušení předpisů o kontrole vývozu zboží, poškození finančních zájmů Evropských společenství...*

VII. Trestné činy obecně nebezpečné

Jsou to taková jednání, se kterými je spojeno nebezpečí pro život nebo zdraví více lidí, nebo nebezpečí škody velkého rozsahu na cizím majetku (např. požár, povodeň, výbuch ...).

Trestné činy: obecné ohrožení, ohrožení pod vlivem návykové látky, nedovoleného ozbrojování, drogové delikty, nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy, šíření toxikománie, ohrožující vzdušný dopravní prostředek, civilní plavidlo a pevnou plošinu ...

VIII. Trestné činy proti životnímu prostředí

Zájem na ochraně životního prostředí jako základního životního prostoru člověka a živočichů. Životní prostředí = ovzduší, voda, půda ...

Zařazením těchto trestných činů plní Česká republika některé mezinárodní závazky.

Trestné činy: ohrožení a poškození životního prostředí, poškození lesa, neoprávněné vypuštění znečišťujících látek, neoprávněné nakládání s odpady, ničení živočichů a rostlin, týrání zvířat, pytláctví ...

IX. Trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci

Tato ustanovení chrání především základy suverénního demokratického právního státu, tj. jeho ústavní zřízení, bezpečnost a obranyschopnost. V určitém rozsahu poskytuje ochranu i cizímu státu či mezinárodní organizaci.

Trestné činy: vlastizrada, rozvracení republiky, teroristický útok, sabotáž, vyzvědačství, ohrožení utajované informace, válečná zrada, porušení osobní a věcné povinnosti pro obranu státu ...

X. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných

Tyto trestné činy chrání řádnou činnost státních orgánů a orgánů samosprávy, nerušené a bezporuchové fungování a důsledné uplatňování zákonnosti. Toto je pak základem ochrany obecných zájmů, práv a svobod jednotlivců.

Trestné činy: proti orgánu veřejné moci, proti úřední osobě, zneužití pravomoci úřední osoby, přijetí úplatku, podplácení, pohrdání soudem, násilné překročení státní hranice, napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky, neoprávněnému zaměstnávání cizinců, křivé obvinění, padělání a pozměňování veřejné listiny, nebezpečné pronásledování, hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, šíření poplašné zprávy, výtržnictví, hanobení lidských ostatků, účast na organizované zločinecké skupině, podněcování k trestnému činu, neoznámení trestného činu ...

XI. Trestné činy proti branné povinnosti

Jde o trestné činy, které spočívají v porušení nebo nesplnění povinnosti a úkolů – útoky proti zájmům státu na plnění odvodní povinnosti, nastoupení služby v ozbrojených silách...

Trestné činy: neplnění odvodní povinnosti, obcházení branné povinnosti, nenastoupení služby v ozbrojených silách ...

XII. Trestné činy vojenské

Ochrana vztahů, které plynou ze zvláštností úkolů a organizace ozbrojených sil, ochrana armády, pořádku a kázně v ní stanovené. Pachatelem těchto činů může být jen voják.

Trestné činy: neuposlechnutí rozkazu, urážka mezi vojáky, násilí vůči nadřízenému, vyhýbání se výkonu služby, zběhnutí, porušování povinností strážní služby, ohrožování morálního stavu vojáků, porušení služební povinnosti vojáka, nesplnění bojového úkolu ...

XIII. Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy

Ustanovení této hlavy jsou provedením mezinárodních závazků České republiky – závazky stíhat jednání, které mezinárodní právo označuje jako zločiny proti lidskosti, míru a válečné zločiny a závazky vyplývající z Úmluvy proti mučení.

Trestné činy: genocidium, útok proti lidskosti, apartheid a diskriminace skupiny lidí, založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, příprava útočné války, styky ohrožující mír, používání zakázaného bojového prostředku a nedovolené vedení boje, válečná krutost, perzekuce obyvatelstva, zneužití vlajky a příměří ...

10.8 Trestní právo procesní**10.8.1 Pojem a předmět trestního práva procesního**

Trestní právo procesní chrání zájmy společnosti a ústavní zřízení České republiky, je upraveno v trestním řádu.

**ZAPAMATUJ
SI!**

Trestní právo procesní je odvětvím veřejného práva, upravuje trestní řízení, jeho normy mají zavazující povahu.

*Předmět
trestního
práva
procesního*

Předmětem trestního práva procesního je úprava postupu orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly zjištěny a objasněny a pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni.

Úkol orgánů činných v trestním řízení:

- odhalit pachatele trestného činu
- vyšetřit tento skutek
- postavit pachatele před soud
- rozhodnout o vině a nevině
- uložit trest nebo ochranné opatření
- zajistit výkon trestu nebo ochranného opatření

*Úkol orgánů
činných
v trestním
řízení*

ORGÁNY ČINNÉ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

SOD

STÁTNÍ ZÁSTUPCE

POLICEJNÍ ORGÁN

Činnost orgánů má v trestním řízení rozhodující význam, jeho součástí je i činnost dalších osob zúčastněných na trestním řízení – obviněný, jeho obhájce, poškozený, svědek, znalec ...

10.8.2 Trestní řízení

Trestní řízení je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení popř. i jiných osob zúčastněných na trestním řízení. Jeho úkolem je náležitě zjistit, zda byl trestný čin spáchán a je-li tomu tak, zjistit pachatele a uložit mu podle zákona trest nebo ochranné opatření, účinně rozhodnutí vykonat, popř. jeho výkon zařídit. Dále působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů.

**ZAPAMATUJ
SI!**

10.8.3 Základní zásady trestního řízení

Zásady obecně jsou určité právní principy, které se uplatňují v trestním řízení. Jsou obsaženy v Listině základních práv a svobod (*zásada presumpce nevinny, zásada ústnosti, zásada veřejnosti ...*) a v Ústavě (*rozhodování o vině a trestu jen trestními soudy, soudci jsou nezávislí ...*).

*Základní
zásady
trestního
řízení*

ZÁKLADNÍ ZÁSADY TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

ZÁSADA ZÁKONNOSTI

Dodržení této zásady – nikdo nebude stíhán bezdůvodně a nepodloženě. Stíhat lze jen způsobem, který stanoví trestní řád – zaručuje, že občané nebudou bezdůvodně stíháni, že do občanských práv nebude zasahováno nad nezbytnou míru, a že v trestním řízení bude dbáno na dodržování zákonů. Trestní řád obsahuje záruky, aby tato zásada byla také v praxi dodržována (*dozor státního zástupce nad zachováváním zákona v přípravném řízení*).

ZÁSADA SPOLUPRÁCE SE ZÁJMOVÝM SDRUŽENÍM

Sdružení = odborové organizace nebo organizace zaměstnavatelů, ostatní občanská sdružení s výjimkou politických stran a politických hnutí, pracovní kolektivy, církve a náboženské společnosti. Zájmová sdružení mohou spolupůsobit při výchově osob (podmíněně upuštění potrestání s dohledem ...), může nabídnout převzetí záruky za nápravu obviněného (přijme-li soud záruku, přihlédne na ni při ukládání trestu).

ZÁSADA ZAJIŠTĚNÍ PRÁVA NA OBHAJOBU

Zásada vyjadřuje požadavek, aby v trestním řízení byla zaručena plná ochrana zákonných zájmů a práv této osoby. Toto právo zahrnuje právo osobní obhajoby, právo obviněného požadovat od všech orgánů činných v trestním řízení, aby byly zjištěny všechny skutečnosti objektivně a právo zvolit si obhájce a radit se s ním.

ZÁSADA MATERIÁLNÍ PRAVDY

Cílem činnosti všech orgánů trestního soudnictví je nalézt pravdu o skutku, který je předmětem řízení a který je trestným činem. Rozsudek se musí zakládat na faktech přesně a úplně zjištěných, hodnověrných, která nevzbuzují důvodné pochybnosti o své pravdivosti, vina obviněnému musí být nepochybně prokázána.

ZÁSADA LEGALITY a OFICIALITY

Zásada legality – podle této zásady je povinnost státního zástupce stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozvěděl, pokud zákon nebo mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak.

Zásada oficiality - orgány činné v trestním řízení provádějí úkony na základě své úřední povinnosti (ex officio). Tato zásada je úzce spjata s požadavkem na rychlost projednávání, šetření občanských práv zaručených Ústavou a zákazem přihlížet k obsahu petic, zasahujících do činnosti orgánů trestního řízení.

ZÁSADA RYCHLOSTI

Orgány činné v trestním řízení musí projednávat trestní věci co nejrychleji. Trestní řád ve svých ustanoveních tuto zásadu konkretizuje (*lhůty týkající se vyšetřování, vyřizování oznámení, předání zadržení osoby soudu – lhůta 48 hodin...*).

ZÁSADA NEPŘÍPUSTNOSTI PETIC

Nepřípustnost zásahu pomocí petic do činnosti orgánů trestního řízení má zabezpečit nezávislost soudu i dalších orgánů trestního řízení.

ZÁSADA OBŽALOVACÍ

Trestní stíhání - jen na základě obžaloby podané státním zástupcem, jeho přítomnost u hlavního líčení je povinná. Obžaloba je zásadně jediným podnětem k soudnímu řízení. Tuto zásadu vyjadřuje rčení – „*Bez žalobce není soudce*“. (Soud může rozhodnout jen o skutku, který je uveden v žalobním návrhu).

ZÁSADA VYHLEDÁVACÍ

Úřední povinnosti orgánů činných v trestním řízení – zjišťovat závažné skutečnosti svědčící v neprospěch či prospěch obviněného, nesmějí čekat na podnět odjinud (zjistit v trestní věci materiální pravdu). Uplatnění této zásady v plném rozsahu – přípravné řízení (*policejní orgán vyhledává a za stanovených podmínek provádí důkazy bez ohledu na to, zda svědčí ve prospěch nebo neprospěch obviněného*).

ZÁSADA BEZPROSTŘEDNOSTI

Soud má rozhodnout na základě důkazů před ním provedených – zásada především vyžaduje, aby se soud osobně seznámil se všemi důkazy, které jsou podkladem k rozhodnutí.

ZÁSADA ÚSTNOSTI

Soud rozhoduje na základě ústního přednesu stran a ústně provedených důkazů. Osobně vyslýchá svědky, obžalované i znalce. Ústně vylašuje rozsudek i jiná rozhodnutí, která ve věci učinil. Tato zásada úzce souvisí se zásadou bezprostřednosti.

ZÁSADA PRESUMPCE NEVINY

Dokud není pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu vyslovena vina, nelze na toho, proti kterému se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen. Toto vychází z předpokladu, že každý občan je slušný, pokud není prokázán opak.

ZÁSADA VOLNÉHO HODNOCENÍ DŮKAZŮ

Zásada se týká pravdivosti, tj. zhodnocení toho, co např. svědek v případě vypovídá. Uplatňuje se ve všech stádiích trestního řízení a platí pro všechny orgány činné v trestním řízení – hodnotí důkazy podle vnitřního přesvědčení, založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.

ZÁSADA VEŘEJNOSTI

Při soudním projednávání trestní věci jsou oprávněni být přítomni jak přímí účastníci trestního řízení, tak i veřejnost (může být v případech stanovených zákonem vyloučena – např. *ohrožování mravnosti, je-li to ve prospěch mladistvého obžalovaného...*).

ZÁSADA ZJIŠTĚNÍ SKUTKOVÉHO STAVU BEZ DŮVODNÝCH POCHYBNOSTÍ

Trestní řád ve svém ustanovení stanoví „...dokazování jednotlivých skutečností je třeba provádět jen v takovém rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí z hlediska zjištění skutkového stavu věci pro konkrétní rozhodnutí“.

ZÁSADA DOKAZOVÁNÍ

V dokazování se promítají základní zásady trestního řízení *zásada vyhledávací, zásada presumpce neviny, zásada ústnosti ...*

Subjekty
trestního
řízení

10.8.4 Subjekty trestního řízení

Subjekty trestního řízení = státní orgány, osoba, proti které se vede trestní řízení, obhájce, poškozený, zákonný zástupce, opatrovník, probační úředník, orgán sociálně právní ochrany ...

SUBJEKTY TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

**ORGÁNY ČINNÉ
V TRESTNÍM ŘÍZENÍ**

soud, státní zástupce, policejní orgán

**OSOBA PROTI KTERÉ SE VEDE
TRESTNÍ ŘÍZENÍ**

podle stadia trestního řízení – podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený

OBHÁJCE	může být jen advokát. Je povinen poskytovat obviněnému potřebnou právní pomoc
POŠKOZENÝ	ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda. Má nárok na náhradu škody, která mu byla tímto činem způsobena
ZÚČASTNĚNÁ OSOBA	osoba, které byla věc zabrána nebo podle návrhu má být zabrána. Má právo činit návrhy a podávat opravné prostředky
DALŠÍ OSOBY	osoby s tzv. samostatnými obhajovacími právy
ORGÁN SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	v řízení proti mladistvému
SVĚDCI, ZNALCI, TLUMOČNÍCI	jen tehdy, uplatňují-li svůj nárok na svědečné ...

Strany v trestním řízení jsou **subjekty řízení**, které jsou podle zákona oprávněny před soudem:

- uplatňovat nebo podporovat obžalobu (*státní zástupce, poškozený, zúčastněná osoba*)
- proti obžalobě sebe nebo jiné obhajovat (*obviněný*)

*Oprávnění
subjektů
řízení*

Zákon přiznává stranám v trestním řízení určitá práva – je to zejména právo na aktivní účast před jednáním soudu a právo podávat opravné prostředky.

Je-li některý subjekt označen za stranu má maximum práv:

- právo nahlížet do spisů
- právo účastnit se na úkonech
- právo při těchto úkonech vystupovat a činit návrhy

Osoba, proti níž se vede trestní řízení je jedním ze subjektů trestního řízení. Trestní řád označuje tuto osobu několika pojmy – podle stadia řízení a jejího postavení.

OSOBA, PROTI NÍŽ SE VEDE TRESTNÍ ŘÍZENÍ	
PODEZŘELÝ	ten, kdo byl v souladu s ustanovením trestního řádu zadržen a nebylo mu sděleno obvinění
OBVINĚNÝ	ten, komu bylo sděleno obvinění. V trestním řízení je je hlavní osobou
OBŽALOVANÝ	ten, v jehož věci bylo nařízeno hlavního líčení
ODSOUZENÝ	ten, proti kterému byl vydán odsuzující rozsudek, který nabyl právní moci

Obhájce

Obhájce

Obhájcem může být jen advokát, je zástupcem osoby, proti které se vede trestní řízení. Jeho úkolem je:

- poskytovat obviněnému kvalifikovanou právní pomoc
- využívat k hájení jeho zájmů prostředky a způsoby obhajoby uvedené v zákoně
- sledovat, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu snižují

– zvolený

Zvolený obhájce – obviněný pověřuje obhajobou obhájce – udělí mu plnou moc ke svému zastupování. Může si zvolit z advokátů toho o kterém se domnívá, že bude nejlépe hájit jeho zájmy. Obviněnému může zvolit obhájce i jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel a druh a zúčastněná osoba.

– ustanovený

Ustanovený obhájce – pokud si obviněný sám nezvolí obhájce, je mu přidělen (ex offio) – náklady spojené s obhajobou nese stát. V nejzávažnějších případech uvedených v zákoně **musí** mít obviněný obhájce.

Kromě obhájce mohou některá práva ve prospěch obviněného v trestním řízení vykonávat třetí osoby :

- zákonný zástupce
- osoby se samostatnými obhajovacími právy

Zákonný zástupce – vykonává obhajovací práva v zastoupení osoby, tedy jejím jménem.

Zákonný zástupce

Oprávnění zákonného zástupce pokud je obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům, (způsobilost byla omezena):

– *oprávnění*

- zastupovat jej
- zvolit mu obhájce
- činit za něj návrhy
- podávat za něj žádosti a opravné prostředky
- účastnit se těch úkonů, kterých se podle zákona může zúčastnit obviněný

Tato práva může vykonávat i proti vůli obviněného. Pokud nemůže zákonný zástupce svá oprávnění vykonávat a je nebezpečí z prodlení, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce může k výkonu těchto práv obviněnému ustanovit **opatrovníka**.

Přednost má vždy ten obhájce, kterého si zvolil obviněný, před obhájcem zvoleným jinou osobou nebo obhájcem ustanoveným.

ZAPAMATUJ SI!

Státní zástupce

Státní zástupce

Státní zastupitelství je orgánem veřejné žaloby v trestním řízení. Jménem státu podává obžalobu a plní další povinnosti ukládané mu trestním řádem.

Příklad

Povinnost účastnit se hlavního líčení, povinnost přednést obžalobu v hlavním líčení. Přednést závěrečnou řeč.

Kontrolní otázky

1. Jakým odvětvím je trestní právo procesní a co je jeho předmětem?
2. Co je úkolem orgánů činných v trestním řízení a které to jsou?
3. Co je to trestní řízení a co je jeho úkolem?
4. Jmenujte a charakterizujte základní zásady trestního řízení!
5. Kdo je subjektem trestního řízení a jaká má práva?
6. Jak označuje trestní řád osobu, proti které se vede trestní řízení?
7. Kdo je to obhájce, zvolený obhájce, ustanovený obhájce a co je jeho úkolem?
8. Jaká oprávnění má zákonný zástupce?

*Pět stadií
trestního
řízení*

10.8.5 Stadia trestního řízení

Podle časové posloupnosti, zaměření i charakteru lze trestní řízení rozdělit do pěti základních stadií.

1. **Přípravné řízení** – jeho cílem je zjistit, zda je podezření ze spáchání trestného činu důvodné, opatřit podklady pro rozhodnutí, aby bylo možné podat obžalobu. Forma předepsaná trestním řádem se nazývá **vyšetřování**.
2. **Předběžné projednávání obžaloby** – soud v neveřejném zasedání přezkoumává, zda je obžaloba opodstatněna a důkazní materiál úplný. Cílem je prověřit, zda bylo přípravné řízení provedeno v souladu se zákonem a výsledky tohoto řízení odůvodňují postavit obviněného před soud.
3. **Hlavní líčení** – nejdůležitější – rozhoduje o vině a trestu obviněného = **rozhodnutí**.
4. **Opravné řízení** – pokud je rozsudek soudu prvního stupně napaden odvoláním, může obžalovaný, státní zástupce a další oprávněné osoby podat **odvolání**.
5. **Vykonávací řízení** = státní donucení. Účelem je realizace obsahu rozhodnutí (např. výkon rozsudku, kterým byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody). Rozhodnutí vykonává (výkon nařizuje) ten orgán, který ve věci rozhodl.

10.8.6 Rozhodnutí v trestní řízení

Rozhodnutí = **individuální právní akt** vydaný v trestním řízení v procesu aplikace práva

**ZAPAMATUJ
SI!**

Individuální právní akt = rozhodnutí vztahující se jen na jedinečné případy v právní praxi jako výsledek aplikace práva (rozhodnutí, usnesení), kterými se stanoví konkrétní oprávnění nebo povinnosti orgánům, organizacím nebo občanům. Oprávněnými státními orgány jsou: orgány soudní a orgány veřejné správy.

*Formy
rozhodnutí
– rozsudek*

Formy rozhodnutí v trestním řízení:

- **rozsudek** – musí mít vždy písemnou formu. Má povinné, trestním řádem stanovené náležitosti:
 - úvodní část – začíná slovy „Jménem republiky“, označení soudu, soudců, obžalovaného, uvedení dne a místa vyhlášení
 - výroková část – stručný popis jednání, **výrok o vině, výrok o trestu, výrok o náhradě škody, výrok o ochranném opatření**
 - odůvodnění – které skutečnosti vedly soud k rozhodnutí, které důkazy pokládá za prokázané a jakými úvahami se řídil
 - poučení o **opravném prostředku**

- **trestní příkaz** – je dalším typem rozhodnutí ve věci samé, který vydává samosoudce ve zvláštním typu řízení. Má povahu odsuzujícího rozsudku. Trestním příkazem se rozhoduje u méně závažných trestných činů a jsou jim ukládány méně přísné tresty. – trestní příkaz
- **usnesení** – univerzální forma rozhodnutí, nejrozšířenější typ rozhodnutí v trestním řízení. Touto formou mohou rozhodovat všechny orgány činné v trestním řízení – *policejní orgán, státní zástupce, soud*. – usnesení
- **jiná rozhodnutí** – rozhodnutí, kdy je třeba provést urychleně určitý procesní úkon – *domovní prohlídka, příkaz k odnětí věci* – důvodem je riziko, že bude zmařen účel trestního řízení. – jiná rozhodnutí

Právní moc rozhodnutí činí toto rozhodnutí závazné, nezměnitelné a konečné. Mohou ji nabýt všechna rozhodnutí vydaná podle trestného řádu (*rozsudek, usnesení, trestní příkaz*). Právní moc rozhodnutí

10.8.7 Opravné řízení

Opravné řízení = přezkoumávání těch rozhodnutí, u kterých to trestní řád umožňuje. Rozhodnutí přezkoumávají orgány stejného nebo jiného druhu. Opravné řízení

Účelem opravného řízení je:

- napravit konkrétní vadné rozhodnutí v trestním řízení
- prověřování rozhodování orgánů I. stupně
- sjednocování rozhodovací praxe orgánů činných v trestním řízení

Opravné řízení je jeden z nástrojů k dodržování základních principů trestního řízení, je součástí trestního řízení. Je realizované platnými zásadami pro trestní řízení všeobecně a zásadami – principy zvláštní povahy, které se váží k opravnému řízení. **ZAPAMATUJ SI!**

Zahájení opravného řízení je podmíněno podáním **opravného prostředku** oprávněnou osobou (*státní zástupce, obžalovaný, manžel, osvojenec*)

Trestní řád zakotvuje tyto druhy opravných prostředků:

- odvolání
- stížnost
- odpor
- dovolání
- stížnost pro porušení zákona
- obnova řízení

Druhy opravných prostředků

OPRAVNÉ PROSTŘEDKY	
ŘÁDNÉ	MIMOŘÁDNÉ
<p>odvolání – směřuje proti rozsudku soudu prvního stupně. Jde o řádný opravný prostředek proti nejvýznamnějšímu rozhodnutí v trestním řízení o vině a trestu</p> <p>stížnost – řádný opravný prostředek jen proti usnesení všech orgánů činných v trestním řízení (<i>policejního orgánu státního zástupce, soudu</i>)</p> <p>odpor - zvláštní opravný prostředek, který směřuje jen proti trestnímu příkazu</p>	<p>obnova řízení – směřuje proti vadám skutkovým, které vyšly najevo po právní moci rozhodnutí. Je přípustná pouze proti pravomocným rozhodnutím, taxativně uvedených v zákoně</p> <p>dovolání – trestní řád taxativně vymezuje předmět dovolání a jeho přípustnost. Oprávněnými osobami jsou pouze Nejvyšší státní zástupce a obviněný</p> <p>stížnost pro porušení zákona – proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, kterým byl porušen zákon nebo vadný postup řízení (<i>náprava právních vad rozhodnutí, náprava vadného postupu v řízení</i>)</p>

Milost

Milost

V určitém, konkrétním případě (konkrétní osoba), může prezident republiky udělit milost, shledá-li žádost o milost dostatečně důvodnou a to na základě práva daného mu Ústavou. V tomto právu není nikomu odpovědný. Nejčastěji se uděluje milost v případě těžké nemoci, stáří ...

Co může být obsahem milosti, ale i amnestie?

Abolice = nařízení, aby se trestní stíhání nezahajovalo, nebo se v již zahájeném nepokračovalo.

Agraciace = prominutí nebo zmírnění pravomocně uloženého trestu (u mladistvého trestního opatření).

Rehabilitace = zahlazení odsouzení, ale i náhrada způsobené morální a materiální újmy spojené s odsouzením (*zákon o soudní rehabilitaci*).

Amnestie

Amnestie

Amnestie – kolektivní zmírňování a odpouštění trestů, kterou uděluje rovněž prezident republiky. Vztahuje se vždy na trestné činy spáchané

přede dnem vyhlášení amnestie – jedná se většinou o tresty s nižší mírou společenské nebezpečnosti a trestné činy spáchané z nedbalosti.

Prezident se zde neobrací k jednomu určitému pachateli, ale vyjadřuje určité pravidlo, podle kterého musí soudy přezkoumat, na koho se takové ustanovení vztahuje a na koho nikoliv.

Amnestie bývá vyhlášována u příležitosti volby prezidenta, významného státního svátku ...

Udělení amnestie i individuální milosti lze vázat na splnění podmínek, které jsou v rozhodnutí prezidenta republiky uvedeny – *osoby, na které se amnestie nebo milost vztahuje po stanovenou dobu nespáchají úmyslný trestný čin.*

Kontrolní otázky

1. Pět základních stádií trestního řízení – jmenujte a popište je!
2. Jaké formy rozhodnutí v trestním řízení znáte?
3. Co je to právní moc rozhodnutí?
4. Co je účelem opravného řízení a co to je opravné řízení?
5. Jaké druhy opravných prostředků zakotvuje trestní řád? Rozdělte a popište je!
6. Charakterizujte pojem milost a amnestie!

10.9 Řízení proti mladistvým

*Zákon
č. 218/2003 Sb.*

Řízení ve věcech mladistvých je upraveno **zákonem č. 218/2003 Sb.**, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.

Základním rysem tohoto zákona je v jediné normě postihnout komplexně problematiku zacházení se všemi dětmi a dospívajícími, kteří svým jednáním poruší ustanovení trestního zákona. Každý takový případ je projednáván **soudy pro mládež**.

Vztahuje se na dvě věkové skupiny mládeže:

- na děti mladší 15 let
- na mladistvé

*Dvě věkové
skupiny
mládeže*

Z trestněprávního hlediska je nutné rozlišovat pojmy:

- **dítě** -

- dítě

Dítětem v tomto smyslu je ten, kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok věku, jako takový **není** trestně odpovědný a o jeho činu mluvíme jako o činu jinak trestném.

– mladistvý

- **mladistvý**

Ten, kdo v době spáchání provinění **dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok věku**. (Pojem mladistvého neodpovídá pojmu zletilosti z hlediska občanského práva – dřívější nabytí zletilosti před dovršením osmnáctého roku věku – bez významu).

Trestní odpovědnost mladistvého začíná spácháním provinění v den, který následuje po dni, kdy dovršil 15 let a končí v den dovršení 18. roku jeho věku.

Dopustí-li se však jedinec činu jinak trestného v den svých 15. narozenin, **není** (pro nedostatek věku) **trestně odpovědný**.

Spáchá-li provinění v den svých 18. narozenin, **je trestně odpovědný** ještě jako mladistvý.

Věk blízký věku mladistvých

Trestní zákon zohledňuje skutečnost, že pachatel spáchal trestný čin ve věku blízkém mladistvých – je uveden ve výčtu tzv. **polehčujících okolností**. Vymezuje – časové období mezi osmnáctým a devatenáctým rokem.

*Odchytky
v řízení
mladistvých*

Odchytky v řízení v trestních věcech mladistvých:

- **soud pro mládež** – soudnictví ve věcech mladistvých a věcech spáchaných dětmi mladšími patnácti let vykonávají soudy pro mládež
- **specifický přístup při projednávání trestních věcí mladistvých** – přihlídnutí k věku, zdravotnímu stavu, rozumové a mravní vyspělosti osoby, proti které se řízení vede
- **specializace orgánů činných v trestním řízení a dalších osob** – soudci, státní zástupci ... působící v trestních věcech mládeže musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží
- **spolupráce s orgánem sociálně – právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami provozujícími probační programy** – zákonem uložená povinnost spolupracovat s těmito orgány

*Právo
mladistvého
na obhajobu*

Právo mladistvého na obhajobu – mladistvý **musí** mít obhájce – od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle zákona (č. 218/2003 Sb.) nebo provedeny úkony podle trestního řádu.

*Ochrana
soukromí*

Ochrana soukromí – zákon stanoví, že před končným rozhodnutím ve věci, nesmí být zveřejněna informace, ve které je uvedeno jméno a příjmení mladistvého, nebo informace, které by jej identifikovaly.

Vazba mladistvého – nový institut náhrady vazby mladistvého – lze nahradit zárukou, dohledem, slibem nebo jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby. **Nesmí trvat** déle než dva měsíce – výjimečně může být prodloužena až o dva měsíce, u zvláště závažného provinění déle než šest měsíců – výjimečně prodloužena o dalších šest měsíců.

Vazba

Orgán sociálně-právní ochrany dětí – musí být bez zbytečného odkladu vyrozuměn o zadržení, zatčení nebo vzetí do vazby mladistvého, informován o zahájení trestního stíhání a vyrozuměn o hlavním líčení a veřejném zasedání.

Orgán sociálně-právní ochrany

Probační a mediační služba (zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě) je organizační složkou státu, která provádí úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení. Střediska probační a mediační služby působí na celém území státu, zpravidla sídlí v sídlech okresních soudů.

Probační a mediační služba

Působnost Probační a mediační služby je vymezena v souladu s úpravou obsaženou v trestním zákoně a v trestním řádu. Vytváří předpoklady pro projednání věci v některém ze zvláštních druhů řízení, pro uložení trestů nespojených s odnětím svobody a pro nahrazení vazby jiným opatřením.

Probace = organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, vč. uložených povinností a omezení. Dále sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody, individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.

Probace

Obviněnému poskytuje:

– co poskytuje obviněnému

- odborné vedení a pomoc
- sleduje a kontroluje jeho chování
- spolupracuje s rodinou a dalšími osobami ze sociálního prostředí, ve kterém obviněný žije a pracuje, aby v budoucnu vedl řádný život
- pomoc poškozeným a dalším osobám – mediační činnost – zprostředkování kontaktu poškozeného, dohoda o náhradě škody resp. satisfakce
- zvláštní péči věnuje mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých
- koordinace sociálních a terapeutických programů práce s obviněnými, zejména jde-li o mladistvé a uživatele omamných a psychotropních látek

Tato služba postupuje v součinnosti s orgány sociálního zabezpečení, školami, školskými zařízeními, zájmovými sdruženími občanů, nadacemi

Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let – soud pro mládež postupuje podle zvláštních právních předpisů upravujících občanské soudní řízení. Děti mladší patnácti let **nejsou** trestně odpovědné, **nelze** proti nim vést trestní řízení.

Kontrolní otázky

1. Který zákon upravuje řízení ve věcech mladistvých a na koho se vztahuje?
2. Jak je upraveno řízení proti mladistvým a kdo případy projednává?
3. Na koho se vztahuje zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy?
4. Co je to probace a co obviněnému poskytuje?

Shrnutí

Trestní právo je součástí právního řádu ČR, které řadíme do odvětví veřejného práva. Jeho účelem je chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení ČR, práva a oprávněné zájmy občanů (fyzických i právnických osob) před jednáními pro společnost nebezpečnými – trestnými činy, které jsou taxativně stanoveny v trestněprávních normách.

Trestní právo hmotné stanoví, co je trestným činem a vymezuje tresty (ochranná opatření), které mohou být pachateli trestného činu uloženy.

Trestní právo procesní upravuje trestní řízení, tedy postup trestních orgánů v trestní věci.

Pojem „společenská škodlivost“ = čin, který porušil a poškodil zájmy společnosti chráněné trestním zákonem.

Trestní zákon rozlišuje trestné činy na **přečiny** a **zločiny**.

Trestný čin = protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný, který vykazuje znaky charakterizující trestný čin a který je třeba posuzovat zároveň také jako čin společensky škodlivý.

Formální znaky skutkové podstaty trestného činu: objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka a protiprávnost.

Zavinění = vnitřní, psychický vztah pachatele k poruše – k ohrožení objektu trestného činu vyvolaný pachatelovým jednáním uvedeným v trestním zákoně. Dvě formy zavinění: úmysl – přímý, nepřímý, nedbalost – vědomá, nevědomá.

Okolnosti vylučující protiprávnost - nutná obrana, krajní nouze

Nutná obrana – takové jednání, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájmy chráněné trestním zákonem – nejčastěji proti životu a zdraví, útok proti majetku.

Krajní nouze – čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněného tímto zákonem.

Základem **trestní odpovědnosti** je spáchání trestného činu. Následek trestní odpovědnosti = to, co podle zákona následuje v případě spáchání trestného činu – trestní sankce.

Trestními sankcemi jsou tresty a ochranná opatření.

Druhy ochranných opatření: ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty, ochranná výchova.

Trest = právní následek trestného činu.

Účel trestu – chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchaní trestné činnosti a vychovat jej

Druhy trestů: odnětí svobody (nepodmíněné, podmíněné), domácí vězení, obecně prospěšná práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, zákaz činnosti

Zkušební doba = časový úsek, v rámci kterého má pachatel možnost svým jednáním osvědčit, že není třeba na něho působit přímým výkonem tohoto trestu.

Výjimečný trest je zvláštní typ trestu odnětí svobody, tvoří jej trest odnětí svobody nad 20–30 let a trest odnětí svobody na doživotí.

Tresty a ochranná opatření ukládaná mladistvým – pro osoby mladší osmnácti let, které se dopustily trestného činu, platí **zvláštní režim**. Ten je upraven v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže....

Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá **provinění**.

Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové **rozumové a mravní vyspělosti**, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

Mladistvému lze uložit jen tato opatření: **výchovná opatření, ochranná opatření, trestní opatření**.

Ustanovení **zvláštní části trestního zákona** konkretizují obecný pojem trestného činu, vymezují jednotlivé skutkové podstaty a stanoví příslušné sankce za jejich spáchání.

Trestní řízení je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení popř. i jiných osob zúčastněných na trestním řízení.

Subjekty trestního řízení = státní orgány, osoba, proti které se vede trestní řízení, obhájce, poškozený, zákonný zástupce, opatrovník, probační úředník, orgán sociálně právní ochrany

Obhájce – (zvolený, ustanovený) může být jen advokát, je zástupcem osoby, proti které se vede trestní řízení.

Stadia trestního řízení – přípravné řízení, předběžné projednávání obžaloby, hlavní líčení, opravné řízení, vykonávací řízení = státní donucení.

Rozhodnutí v trestním řízení = individuální právní akt vydaný v trestním řízení v procesu aplikace práva – rozsudek, trestní příkaz, usnesení, jiná rozhodnutí.

Právní moc rozhodnutí – rozhodnutí je závazné, nezměnitelné a konečné. Mohou ji nabýt všechna rozhodnutí vydaná podle trestního řádu.

Opravné řízení = přezkoumávání těch rozhodnutí, u kterých to trestní řád umožňuje.

Opravné prostředky: odvolání, stížnost, odpor, dovolání, stížnost pro porušení zákona, obnova řízení.

Milost – v určitém, konkrétním případě (konkrétní osoba), může prezident republiky udělit milost, shledá-li žádost o milost dostatečně důvodnou a to na základě práva daného mu Ústavou.

Amnestie – kolektivní zmírňování a odpouštění trestů, kterou uděluje rovněž prezident republiky.

Řízení ve věcech mladistvých je upraveno zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy o soudnictví ve věcech mládeže...

Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let – soud pro mládež postupuje podle zvláštních právních předpisů upravujících občanské soudní řízení. Děti mladší patnácti let **nejsou** trestně odpovědné, **nelze** proti nim vést trestní řízení.

§

Přehled právních předpisů

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Listina základních práv a svobod, Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republik, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 41/2009 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů